

AR MENAS GALI PAVEIKTI TIKROVĘ?

Daugelio žmonių gyvenimas panašus į situaciją, nusakytą Aido Marčeno eilėraštyje „Dienos aidai“: „diena praėjo / ačiū / pavargau“ (eilėrašitis be didžiųjų raidžių ir skyrybos ženklų). Nuolat skubame, lekiamo, kartais pamirštame patys save. Tačiau net ir intensyvioje rutinoje neretai žmonės atranda laiko vienam paveikiausių ir galingiausių dalykų – menui. Įvairios jo rūšys leidžia atsiriboti nuo tikrovės arba kaip tik suprasti, pajusti ją dar geriau.

Neretai žmonės pasitelkia meną tam, kad galėtų pamiršti tikrovėje egzistuojančias problemas. Įvairios meno formos (muzika, poezija ir kitos) leidžia susikurti sau kitą pasaulį, kuris tarsi tampa „geresnė“ tikrovės versija. Versija, kurioje nėra kasdienių problemų. Nereikia jaudintis dėl nuobodaus darbo, namų ruošos ar tiesiog dėl slopinančios rutinos. Apie tai mąstydamą prisimenu lietuvių rašytojos Šatrijos Raganos apysakos „Sename dvare“ veikėją mamatę. Tarnaičių priežiūra, ūkio darbai ar kiti žemiški reikalai, rūpintys mamatės vyrui, jai, meniškos sielos asmenybei, svetimi. Nors ir suprasdama, kad gyvenimas – pareiga, mamatė turi savų būdų „pabėgti“ nuo slopinančios tikrovės. Fortepijonu skambindama Šopeno muziką, deklamuodama eiles ir dainuodama ji tarsi pasitelkia meną tam, kad šis leistų nors trumpam užsimiršti. Taip ir gyvenime, dažnai žmonės lankosi paveikslų ar fotografijų parodose, koncertuose, patys piešia, dainuoja, kuria – skiria laiką menui, galinčiam padėti nors kiek pamiršti aplink esančias bėdas. Problema ta, kad kartais menas gali taip įtraukti, kad žmogus pradeda užmiršti iš tikrųjų gyventi. Situacija tampa panaši į tą, kurioje atsidūrė ir Antano Škėmos romano „Balta drobulė“ pagrindinis veikėjas Antanas Garšva. Atsiduodamas menui – ieškodamas ir svajodamas sukurti tobulą eilėrašį – galiausiai išprotėja (kūrinio pabaigoje „šinšilo veidu“ sėdi ant gėlėto linoleumo). Šiuolaikiniame pasaulyje žmonėms, pernelyg įsitraukiantiems į meną, svajojantiems sukurti kažką, kas ne tik parodytų geresnę tikrovės versiją, bet galbūt visai pakeistų tikrovę, pasidaro sunku tiesiog gyventi tokioje realybėje, kokia ji yra. Nors menas ir gali padėti užmiršti kasdienes problemas, leisti „pabėgti“, visgi „neišmintinga pasidavus svajonėms pamiršti gyvenimą“, - kaip sako burtininkas Dumbldoras Hariui Poteriui Kristoferio Kolumbo filme „Haris Poteris ir išminties akmuo“. Svajonės apie geresnę tikrovę, kurią sukuria menas, turi galią ne tik padėti, bet ir priversti užmiršti tai, kas tikra.

Nors daugelis tiki meno galia paveikti tikrovę, egzistuoja ir kitas požiūris, teigiantis, jog menas tik atvaizduoja tikrovę tokią, kokia ji yra. Tiek poezija, tiek dailė ar muzika tuomet pasitelkiami vien realybėje vykstantiems įvykiams ar tam, kas aktualu, vaizduoti. Galbūt tuomet menas nukreipiamas į politines dilemas ar kultūrinius pokyčius, viskas tarsi priklauso nuo aplinkybių. Tačiau ar dažnai meno pasitelkimas vien realybei vaizduoti apskritai įmanomas? Istorija rodo, jog pasidaro sunku nebandyti menui paveikti tikrovės. Iškyla problema, kai menas „išnaudojamas“ tam, kad sukurtų geresnės tikrovės iliuziją, leistų manipuliuoti žmonėmis ir jiems įrodytų, kad iš tikrųjų jie gyvena toje sukurtoje realybėje. Puikus to pavyzdys yra Sovietų Sąjunga, per beveik visą XX a. buvusi viena iš agresorių pasaulyje. Šios šalies lyderiai (tiek V.Leninas, tiek J.Stalinas) beveik visuomet naudojo meną tam, kad parodytų, koks geras gyvenimas Sovietų Sąjungoje. Menas vaizdavo laimingus, patenkintus gyvenimo sąlygomis žmones, kurie už viską dėkingi komunistų partijai ar jos vadams. Realybėje sąjungai priklausiusios šalys kentė represijas, trėmimus į priverstiniam darbams atlikti skirtas stovyklas, laisvės varžymą. Menas tarsi kūrė idealią tikrovę (neva vaizduodamas tik realybę), kuri sukeltų gerą /500 ž./ įspūdį bet kam, kas nežinojo tamsiosios pusės to, kas vyko iš tikrųjų. „Taip, reikėjo ir apsimesti, ir meluoti, ir prisitaikyti“, - taip esė „Taburetė virš galvos“ situaciją apibūdino sovietmečiu kūręs ir tautos poetu vadintas Justinas Marcinkevičius. Menas tuo metu veikė tikrovę, tiesiog visiškai ją pakeisdamas, o kūrėjai, norėdami išlikti, turėjo su tuo susitaikyti („Nebuvo, nėra ir nebus sterilaus gyvenimo. Sterili tiktai mirtis“, - toje pačioje esė rašo Just.Marcinkevičius, parodydamas, jog sovietmečiu Lietuvoje viskas susiklostė taip, o ne kitaip, ir žmonės elgėsi taip, kaip reikalavo valdžia). Net ir dabar menas, kai kurių žmonių nuomone tik atvaizduojantis

tikrovę, kartais bando ją pernelyg idealizuoti ar visai pakeisti, vadinasi, turi galią ir neigiamai paveikti tai, kas tikra.

Taigi, nors vieniems atrodo, jog menas neturi galios paveikti tikrovę, jis tegali atvaizduoti ją, neretai atsiduriame situacijose, kai būtent menas naudojamas tai tikrovei pakeisti, pagražinti ar net paveikti. Tikriausiai žmogus, kuris, baroko epochos atstovo Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus žodžiais tariant, yra „tik dulkė ant vežimo rato“ (baroko epochoje pabrėžiamas žmogaus menkumas), yra per menkas suprasti, kodėl kartais renkamės meną kaip pabėgimo nuo rutinos būdą, kartais – net kaip persikėlimą į kitą realybę, kurioje pamirštame save, o kartais kaip tikrovę paneigiančių iliuzijų kūrimą. Lygiai taip sunku suprasti, kaip menas gali būti tokia galinga tikrovę paveikianti (gražinanti ar griauanti ją) jėga.